

Als U op zoek bent naar plaatsen waar het beeld te vinden is kunt U alle kanten op. Niet helemaal trouwens: In landen waar de orthodoxe kerken toonaangevend zijn zult U Christus vooral als overwinnaar tegen komen.

In Afrika zult U het beeld niet tegen komen. Een goede verklaring heb ik daarvoor nog niet gevonden.

In Azië, met het Boeddhisme, Confucianisme, Hindoeïsme en de Islam, zou U het beeld in een christelijke enclave kunnen aantreffen maar ik betwijfel het.

Misschien op een enkele plek in Indonesië. Maar ik zeg niet meer dat het zeker niet te vinden is. Iedere keer als ik dat stellig meende te moeten vertellen kwam er weer een verrassende ontdekking. Zo verwacht ik nog wat verrassingen van de Filippijnen, die immers sterk door de Spaanse cultuur beïnvloed zijn.

Spreidingsgebied

Het spreidingsgebied van afbeeldingen van 'Christus op de koude steen' is omvangrijk. Een beperkt overzicht:

- Argentinië: In Buenos Aires staat in de kerk 'La Merced' ([1](#)) een beeld dat de nederige en geduldige Christus heet.

- België: In België zijn er ruim 250 beelden te vinden. De lijst van plaatsnamen is te groot om op te noemen, maar de Fototheek Online van Het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium te Brussel geeft een perfect overzicht. De website, waarop niet alleen 'Christus op koude steen', maar ook Ecce Homo en Man van Smarten e.d. te vinden zijn, heet www.kikirpa.be

. De Belgen lopen klaarblijkelijk voorop wat betreft digitale bestanden, die op het Internet beschikbaar zijn.

- Brazilië: In Brazilië is in bepaalde regio's een devotiebeeld te vinden onder de naam Bom Jesus. Een beeld, dat de verschillende momenten van verering voor en na de kruisiging en de opstanding van Christus in zich verenigt.

- Colombia: in de stad Cali en in de kerk van de Heilige Clara in Bogota.

- Denemarken: Tot mijn grote verrassing bleek in de lutherse kerk van Mariager een beeld te staan van 'Christus op de koude steen'. De kerk is een overblijfsel van een vroeger

Birginessenklooster en is gesticht vanuit het klooster in Vadstena (Zweden) en is daarmee verwant aan het nog steeds bestaande klooster in Uden in Nederland. Vanuit Uden en vanuit Zweden lopen dan lijnen naar kloosters in Vlaanderen en in Duitsland.

- Duitsland: De spreiding in Duitsland is groot. In de regio ten zuiden van Berlijn (Dresden en Erfurt) zijn beelden te vinden. Aan de bovenloop van de Rijn zijn een aantal beelden gesignaleerd. Vanaf de hoogte van Aken tot aan Münster, het Duitse deel van het Hertogdom Gelre, is een grote concentratie van beelden. Inmiddels is de omgeving van Passau ook een vindplaats.

- Ecuador: in de kerk Carmen Antiguo te Quito.

- Frankrijk: Op dit moment heb ik een overzicht, dat groeiend is. Er is alle reden voor een verdere verkenning in Frankrijk. De vindplaatsen zijn nu de regio's of departementen Perigord, Provence, Bourgogne, Aube, Finistère, Seine Maritime, Elzas, Vogezen, Parijs.

- Groot Brittanië: Uit Wales heb ik nu een afbeelding van een beeld van 'Christus op de koude steen'.

- Hongarije bleek recent ook een vindplaats van 'Christus op de koude steen' of Rust van Christus te zijn. In Esztergom aan de Donau werd aan de buitenzijde van een kerk een beeld aangetroffen en inmiddels een schilderij.

- Ierland: via kennissen kreeg ik recent een afbeelding van een grafsteen uit de St. Cartagh's Cathedral in Lismore, een plaatsje tussen Cork en Waterford. Voorlopig beschouw ik dit als een combinatie van verschillende momenten uit het lijden van Christus.

- Litouwen: Ik heb nu de beschikking over een afbeelding uit Litouwen, vlakbij de Russische grens. Het blijkt dat het beeld onder de naam Rupintojesh een heel actieve en breed verspreide verering kent. De zoektocht naar andere afbeeldingen en achtergrond-informatie gaat door.

- Mexico: Op dit moment heb ik van een enkel beeld een afbeelding.

- Nederland: Volgens de literatuur, zoals bij Fr. Gorissen ([2](#)), is de devotie wijd verspreid geweest. De beelden zijn tijdens de beeldenstorm, maar ook door vererving als onderdeel van de kruiswegen op kerkhoven en bij kerken verloren gegaan. Vindplaatsen zijn, enkele antiquariaten daargelaten (Maasbommel, Horssen, Hilvarenbeek), meestal musea, particulieren, abdijen en kerken. De reeks groeit nog regelmatig.

- Oostenrijk: op dit moment is mij een beperkt aantal beelden (met de bijbehorende foto) bekend. Meerdere personen hebben onafhankelijk van elkaar gezegd dat er meer plaatsen zijn waar het beeld, zelfs onder de naam 'Christus op de koude steen', te vinden is. Het zoeken is naar een database in Oostenrijk, die hierover uitsluitsel kan geven.

- Polen: Vooral de afbeelding 'Christus in Rust' is wijd verspreid in Polen. Opvallend is, dat de beelden niet alleen in kerken maar ook in kastjes en kapellen of als losstaand beeld in het vrije veld zijn te vinden. In de volksnijverheid bij voorbeeld op de markt in Krakow is het beeld nog in soorten en maten te koop.

- Portugal: Uit Porto heb ik deze zomervakantie een foto van een beeld gekregen.

- Spanje: Burgos is de eerste plaats waar ik een beeld van 'Christus op de koude steen' heb aangetroffen. Het beeld is uit Antwerpen afkomstig. Granada en Sevilla zijn de volgende plaatsen geweest. In Spanje komt, overigens net zo als in Portugal, wel een sterke devotie voor de lijdende Christus voor. Meestal gaat het dan om beelden van een soms compleet aangeklede Christusfiguur, die een kruis op zijn schouder draagt. Maar ook de bespotting van Jezus is 'favoriet'. Maar ook 'Christus aan de geselkolom' heb ik aangetroffen.

Devotieprenten en bidprenten

Een nieuwe ontwikkeling wordt ingezet met de boekdrukkunst. Gerard Rooijackers ([3](#)), die bijzonder behulpzaam is geweest bij het uitwerken van de speurtocht en veel suggesties heeft gedaan om het niveau van de speurtocht te verbeteren, wees mij op het bestaan ervan.

Bidprentjes zijn de belangrijkste vindplaats gebleken. Ik heb nog niet zoveel bidprentjes kunnen bekijken, maar in het Museum voor Religieuze Kunst te Uden vond ik er met hulp van derden in een verzameling van 20.000 al zes. Er staan meestal stichtelijke beelden op. Tegenwoordig wordt vaak gebruik gemaakt van foto's. Maar in de genoemde gevallen was gebruik gemaakt van (afbeeldingen van) etsen en gravures van Cornelius Gallen, Jacobus de Man (1650-1719), Cornelius de Bondt (1660-1735) en L. Fruitiers (1713-1782).

Albrecht Dürer is met houtsneden met de afbeelding van de Schmerzensmann, het titelblad van de grote en kleine Passie (1511), ook bekend als kunstenaar die het lijden van Christus veelvuldig verbeeld heeft.

Schilderijen en tekeningen

In Deurne bevindt zich sinds de zomer van 2001 in het museum De Wieger het schilderij 'De blauwe Christus' van de Deurnese schilder en arts Wiegiersma. Dit schilderij heeft Wiegiersma gemaakt naar aanleiding van zijn bezoek aan Colmar, waar hij het 'Isenheimer Altar' van Matthias Grünewald heeft gezien.

In het Kröller-Müller Museum te Otterlo bevindt zich een schilderij met een 'Christus op de koude steen' van Jan Toorop.

In het Kapucijnenklooster in Velp bij Grave bevindt zich, behalve een eerder gesignaleerd beeldje, een schilderij met 'Christus op de koude steen'.

In de Markiezenhof te Bergen op Zoom staat een 'Christus op de koude steen' afgebeeld in een vijfluik van Pieter Claeissens I (±1500-1576).

In Sprang (-Capelle) in Noord Brabant heeft men in de vijftiger jaren in de huidige Nederlands Hervormde Kerk een muurschildering ontdekt waar tussen de Arma Christi (Kruis en martelwerktuigen) een 'Christus op de koude steen' staat afgebeeld.

In de Abdij van de Norbertijnen te Tongerlo bevinden zich twee schilderijtjes met de afbeelding van 'Christus op de koude steen'.

Pieter Breughel heeft in 1559 de prent 'Het geloof' gemaakt, die nu in het Rijksprenten-kabinet in het Rijksmuseum te Amsterdam is te zien. Daarin wordt in de woeligheid van het kerkelijk leven, uitgebeeld in een verzameling van kerkelijke activiteiten, 'Christus op de koude steen' zichtbaar, vastgemaakt aan een pilaar achter een kruisbeeld en alle folterwerktuigen uit het Lijdensverhaal. Het kan hier echter ook handelen om een beeld van Job op de mestvaalt.

In München is een 'Christus op de koude steen' te vinden in de Alte Pinakothek, geschilderd door de Meister der Oberaltaicher Schmerzensmannes.

G. Rouault schilderde in 1942 een 'Christus op de koude steen', die nu in de Staatsgalerie in Stuttgart is te bezichtigen. ([4](#)) Van de hand van H. Holbein de Oudere is 'Christus op de koude steen' op een schilderij met de titel 'Christus und Maria auf Golgotha' (±1502) te zien in de Niedersächsische Landesgalerie te Hannover. ([5](#))

Van de hand van Hans Holbein de Jongere is een 'Christ im Elend' uit 1519 te bezichtigen in het Kupferstichkabinett in Berlijn. ([6](#))

In de Abdijkerk van Chancelade in de Perigord (Frankrijk) is een schilderij van de nederlandse schilder Gerrit van Honthorst (1590-1656).

Voor informatie over andere vindplaatsen klikt u op een van onderstaande links:

- [abdijen](#)
- [antiquairs](#)
- [religieuzen](#)

Referenties

[1] F. Varela, idem

[2] Fr. Gorissen, idem

[3] G. Rooijackers & Arie van den Berg: 'Een prentenmaker zonder pers' in 'Verbeelding van vroomheid: De devotieprent als cultuurwetenschappelijke bron' Volkskundig Bulletin 16.3 (november 1990) Amsterdam.

[4] Zie: Lexikon der Christlichen Ikonographie, E. Kirschbaum SJ Band III pagina 87-88 Herder, Rome, Freiburg, Bazel, Wenen (1968) 1994.

[5] Idem pagina 496-498.

[6] G.v.d. Osten idem 153-159.